

УДК 330.46:004.738.5

Лісніченко М.О.¹, Галан О.Є.², Плинокос Д.Д.³

¹к.е.н., доц. кафедри економіки та митної справи,

²к.е.н., доц. кафедри економіки та митної справи

НУ «Запорізька політехніка» м. Запоріжжя, Україна

³к.е.н., доц., старший науковий співробітник, Державний науково-дослідний інститут випробувань і сертифікації озброєння та військової техніки, м. Черкаси, Україна

ПЛАТФОРМНА ЕКОНОМІКА: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ СУЧАСНОГО БІЗНЕСУ

Цифрова трансформація стала фундаментальним вектором еволюції сучасної економіки, спричинивши появу нових організаційних форм, бізнес-моделей і ринкових взаємодій. Одним із ключових наслідків цієї трансформації є становлення цифрових платформ як системоутворюючих суб'єктів, здатних визначати інституційні рамки функціонування економічного простору [1]. У новій цифровій реальності великі технологічні гравці формують умови доступу до ринку, визначають інформаційні потоки та правила взаємодії, що призводить до структурного пригнічення менш потужних суб'єктів без прямої конкуренції. У таких умовах постає проблема прихованого, але системного впливу великих платформ на інші суб'єкти економіки, що не мають достатніх ресурсів для адаптації до нових умов.

Платформи, на відміну від традиційних компаній, не лише виробляють або реалізують товари й послуги, а й виконують роль посередників між численними категоріями користувачів, формуючи мультисторонні ринки. Їхня економічна цінність зростає завдяки мережевим

ефектам: чим більше учасників взаємодіє через платформу, тим вища її корисність для кожного окремого користувача.

Водночас масштабування цифрових платформ відбувається не за рахунок зростання виробничих потужностей, а через збір, аналіз і комерціалізацію даних, що забезпечує структурну перевагу над іншими економічними агентами. Такі суб'єкти формують власну інституційну логіку, встановлюючи алгоритмічні правила поведінки, ціноутворення, доступу до послуг, та часто навіть механізми вирішення спорів. Внаслідок конкуренції в цифровому просторі виникають ефекти пригнічення одним суб'єктом іншого або виникає непряма структурна шкода, спричинена діяльністю великих платформ, т.з. цифровий аменсалізм. Наприклад, інтеграція відповідей у пошукову видачу Google зменшила трафік на нішеві ресурси (блоги, форуми), які втрачають видимість і доходи. Хоча це покращує користувацький досвід, Google структурно витісняє слабших гравців, не прагнучи цього напрямку. Ще один приклад: перевага алгоритмічних плейлистів у Spotify знизила попит на професійну музичну аналітику. Культурні видання втрачають аудиторію, хоч Spotify не переслідує цієї мети.

Таким чином, цифрові платформні бізнеси, повинні постійно знаходити нову нішу для реалізації своїх цифрових послуг. Надання нових унікальних послуг або продуктів, дозволить компаніям знайти своє місце в платформній економіці. Для прикладу існування популярної мережі Фейсбук яка орієнтується на публікації матеріалів (постів) з фото на початку 2000 майже повністю заволоділо увагою користувачів інтернету, але виникнення мережі Instagram в 2010, яка орієнтувалася на публікації лише фото та коротких текстових повідомлень для супроводження фото (т.з. хештег повідомлення) дозволило компанії стрімко розвиватися, знайти свою аудиторію серед молоді та отримати свою нішу в цифровому просторі. Для пошуку своєї ніші компанія ByteDance (ТікТок) у 2015 році запропонувало платформу для коротких відео і стріму, що стало теж доволі популярним в інтернет середовищі.

Приклади розвитку платформних бізнесів дають підстави стверджувати, що на розвиток таких бізнесів впливають як традиційні економічні закони ринку та конкуренції так і специфічні закони цифрового середовища, що пов'язані з особливістю дії цифрових алгоритмів, впливу штучного інтелекту на процеси пошуку і просування сайтів і мережевих ресурсів, модерації контенту, ранжування пропозицій та персоналізованих рекомендацій. Виникає загроза впливу штучного інтелекту на розвиток бізнесу, алгоритми, які приймають рішення на основі непрозорих моделей, можуть відтворювати та підсилювати існуючі упередження, дискримінацію та соціальну нерівність, не порушуючи формально чинного законодавства.

Цифрова та платформна економіка, сучасні ризики та виклики пов'язані з масовим використанням штучного інтелекту та інші нові явища і закономірності в економіці, менеджменті, системах управління потребують подальшого дослідження та вивчення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Резнікова Н. В., Булатова О. В., Шлапак А. В., Іващенко О. А. Платформізація цифрової економіки чи техноглобалізм цифрових платформ? Трансформаційний потенціал діджиталізованих ринків для міжнародного бізнесу і торгівлі. *Ефективна економіка*. 2023. № 6. Режим доступу: <https://nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/1677/1689> (дата звернення: 23.04.2025).